

Dossier

ESPECIAL MUNTADAS

De què parlem quan parlem de por?

Diversos testimonis i experts analitzen de què tenen por i l'impacte que això té en diferents esferes de la seva vida

CARLA TURRO
BARCELONA

Intent d'assassinat a Trump. Nou bombardeig d'Israel a Gaza. Drons russos sobrevolen Polònia. Por. Vox diu que les ocupacions estan descontrolades. Sánchez demana votar per evitar que l'extrema dreta arribi a la Moncloa. Ayuso afirma que els menors migrants són cada dia més agressius. Por, por, por. L'IPC s'enfila un 26% en 10 anys. El lloguer a Barcelona ja és, de mitjana, de més de 1.100 euros. Por. I la llista podria ser gairebé infinita.

Són titulars de premsa i declaracions de polítics que es traslladen al carrer. "Què us fa por?", preguntem. "Com pagarem el lloguer", "el canvi climàtic", "que em robin", "que hi hagi una tercera guerra mundial", diuen alguns. Però també apareix l'esfera íntima. "Perdre els avis", diu l'Albert. "O els pares", afegeix, al seu costat, el Max. Tots dos acaben de jugar a vòlei a la platja d'Ocata. 700 metres enllà, al mercat municipal, la por es mou en direcció contrària. "Que els passi alguna cosa als meus fills – diu l'Esther –. I últimament també tinc por que em passi alguna cosa a mi. Es va morir el pare, i ara penso que si jo faltés es quedarien sols. I m'han agafat pors noves: a conduir, a les altures..."

La mort. És una de les respostes que se sent més. És el que el filòsof Josep Ramoneda anomena *consciència de precarietat*. "La por té tres factors fonamentals: la consciència de saber que això dura poc; l'arbitrarietat, és a dir, que mai sabem exactament què ens pot passar. I, finalment, el poder". "Què vols dir, amb això de poder?", pregunto. "No hi ha dues persones iguals, i això fa que a tot arreu apareguin formes de relació desiguals que fan que ens puguem sentir amenaçats, i és una qüestió estructural de l'espècie humana".

La política

L'Àngel té 94 anys i va modificant la ruta per mirar de caminar sota l'ombra. "A aquesta edat no fa por la mort, sinó patir o tenir dolors. Saps què em

fa por, realment? La situació política que s'està creant". De fet, la por és una emoció essencial en política, i diversos estudis indiquen que és, juntament amb la ràbia, la que té més efecte en la participació política. "Són emocions que activen dos sistemes diferents. La ràbia té un origen moral i activa un sistema de disposició, et fa actuar per eliminar la ràbia. Per això és molt útil, per exemple, per als moviments socials", explica la politòloga Carol Galais, experta en política i emocions. "Però la por activa un sistema de vigilància, és a dir, de fugida. I hi ha una qüestió fonamental: fa replantejar coses. Per això és interessant activar-la en contextos de campanya política, perquè pot fer que la gent canviï de vot". Instal·lats en la polarització i els discursos apocalíptics, pot semblar que la política ha estat sempre així, però Galais explica que el canvi va arribar a principis dels anys 90; en el cas d'Espanya, amb especial intensitat a les generals del 1996 entre Felipe González i José María Aznar. "Es van començar a fer campanyes negatives, a atacar amb virulència el rival. I es va ressuscitar la por".

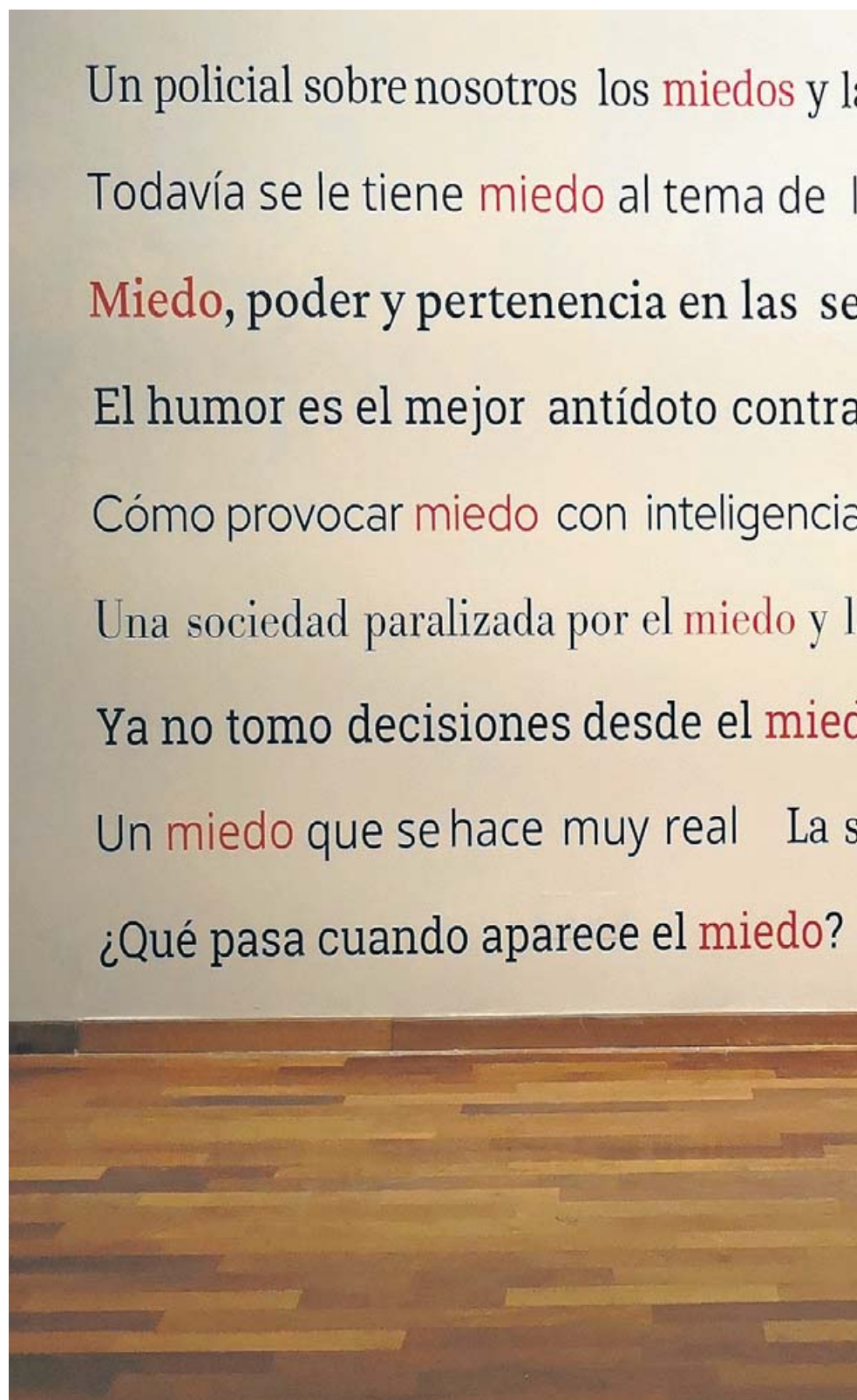
Però com es construeix? "Des del punt de vista dels discursos polítics, es tracta de fomentar la incertesa –sentència Galais–. Has d'agafar aquest element i vincular-lo amb alguna cosa que no saps com evolucionarà en el futur". Anna Romeu, psicòloga, nota l'impacte d'aquests discursos en els pacients que atén al seu despatx. "La por s'activa davant de tres casos: el que és desconegut, el que no podem controlar i, també, amb alguna experiència que ens ha fet mal en el passat. I té la funció bàsica de protegir-nos davant les amenaces. Ara bé –diu, i fa una d'aquelles pauses que es fan davant del que un considera rellevant–, l'amenaça pot ser real o imaginària". Romeu explica que cada vegada té més pacients amb por social, com per exemple por de caminar per Barcelona. "Això no té a veure amb la realitat, sinó amb missatges repetits que es guarden al cervell, a l'hipocamp, siguin veritat o no. Crec que hi tenen un paper fonamental les xarxes i tots els canals

Política

Por i ràbia, les emocions amb més efecte en la participació política

Motius

La por s'activa davant del que és desconegut o incontrolable

de comunicació que amplifiquen aquests missatges".

"Saps qui sent més por avui a la nostra societat? –pregunta Galais–. Els joves. Tenen més por i ansietat, i en canvi les persones adultes senten més ràbia". I això té sentit? "En pot tenir –respon–. Tendim a veure els grans com a febles i els joves com a forts. I potser és així físicament, però en temes d'agenda pública com habitatge o medi ambient, els joves són més vulnerables en el terreny econòmic o social. I per això són els que senten més por".

Tristesa, ràbia i por

Quines són les principals pors de la nostra societat? No és una pregunta fàcil de respondre. Les emocions són més volàtils que un estat d'ànim o una opinió, i per això són més difícils de mesurar pels experts. Ara bé, sí que hi ha enquestes que intenten ob-

tenir dades. Un exemple és el grup Democràcia, Eleccions i Ciutadania de la Universitat Autònoma de Barcelona, que fa anys que analitza quines emocions desperten determinats assumptes de l'agenda pública. Quan es pregunta pels serveis públics la primera resposta és la tristesa, la segona la ràbia, i la tercera, la por. I és una emoció que està present quan es parla d'economia, de seguretat, d'habitatge. Però només apareix en primera posició, com a emoció principal, quan es pregunta pel canvi climàtic. "I té tot el sentit, per la característica d'incertesa, no només pel futur sinó perquè té components tècnics que no són fàcils d'entendre per a tothom", explica Galais.

Segons els resultats d'aquest grup, la política produeix sobretot ràbia i fàstic i, fins a cert punt, por. "S'entén per com està el moment –diu Ramoneda–. I el que és rellevant de tota la

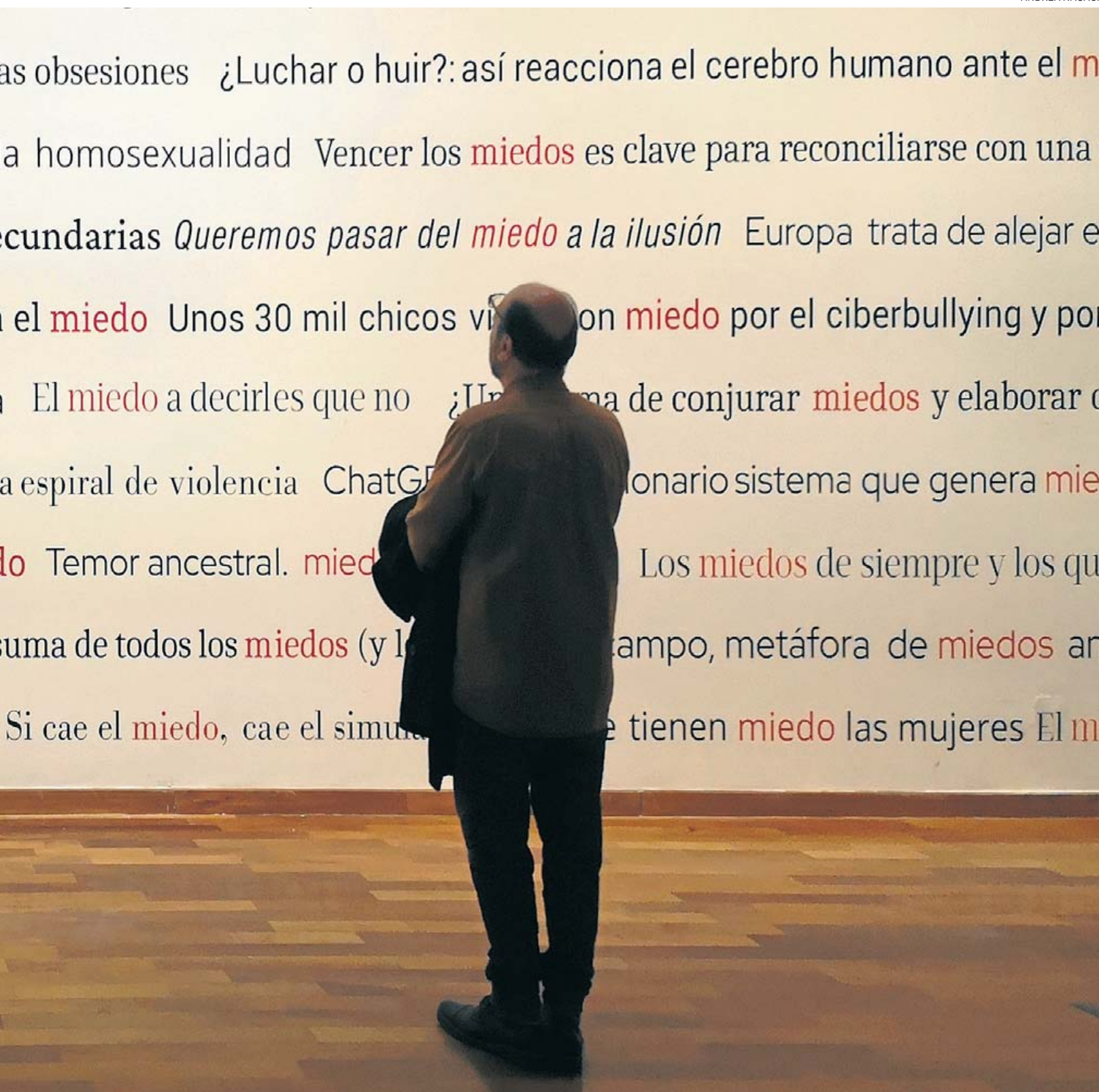
TOTS ELS TREBALLS SOBRE LA POR, A PAMPLONA

La por i com els mitjans de comunicació i els polítics la utilitzen per controlar la població és un tema recurrent en l'obra de Muntadas, i des del 2005 forma part d'una

sèrie de treballs concrets que, sota l'epígraf "La construcció de la por", ha tingut diversos capítols. El 15 d'octubre s'inaugura al Museu de la Universitat de Navarra

l'exposició *Otros miedos*, que recull tots aquests treballs i n'inclou també un de nou produït pel museu i que s'emmarca en el context dels *encierros* de Pamplona.

ANDREA NACACH

Mauro

14 ANYS

"Sembla que el món se'n vagi a la merda. Em fa por el canvi climàtic i també que els preus pugin i tot sigui més car"

Anna

91 ANYS

"A la meua edat no fa por la mort. He viscut el millor i el pitjor. El que em faria por és patir, sentir dolor"

Sandra

50 ANYS

"De petita tenia por de ser abandonada. Ara l'única por és el meu fill, que li pugui passar alguna cosa"

Jeremías

38 ANYS

"La por també m'ha assenyalat el camí correcte. Com quan t'agrada algú, que pots sentir por, però és una por bona"

situació que tenim avui, de precarietat i inseguretat, és que genera una tendència a la servitud voluntària, que és, per dir-ho d'alguna manera, disposició a la submissió". De fet, diversos estudis conclouen que en els casos de por extrema, com poden ser una guerra o una crisi sanitària, la tendència és a delegar. "Els ciutadans tendeixen a treure's la responsabilitat de sobre i a delegar-la en una autoritat superior", explica Galais. Per això s'ha apuntat que en moments de por es pot cedir més fàcilment poder al govern i també hi pot haver més tendència a l'autoritarisme. "Esclar, no podem oblidar un altre factor fonamental –diu Ramoneda–: la por a la llibertat, que deia Erich Fromm. Ser lliures i, per tant, responsables del que fem no és fàcil d'assumir. Entre altres coses perquè si et passa alguna cosa no pots culpar-ne ningú altre".

El segle de la por

L'any 1948, l'escriptor Albert Camus, que aleshores tenia 35 anys, escrivia: "El segle XVII va ser el segle de les matemàtiques, el XVIII el de les ciències físiques i el XIX el de la biologia. El nostre segle XX és el segle de la por". Feia només tres anys dels bombardejos atòmics d'Hiroshima i Nagasaki. "Sí que hi ha l'element simbòlic de la destrucció massiva –diu Ramoneda–, però el segle XXI comença amb les Torres Bessones. Abans, la por quedava localitzada per tribus; ara és global". De fet, el Max, a la platja, en banyador i abans de marxar, ens diu: "Em fan por les guerres. Quan veig que hi ha problemes entre els Estats Units i l'Iran, penso... i si tiren una bomba nuclear?" La paraula *guerra* és la primera que pronuncia el Bakary, que passeja prop de la mateixa platja, ara que ha acabat de treballar. No dub-

"THE CONSTRUCTION OF FEAR" Muntadas ha fet una dotzena de treballs sobre el tema de la por, alguns en vídeo i altres en format instal·lació o grafisme. Aquesta imatge correspon a una presentació a Buenos Aires, durant la Bienal Sur, el 2023.

ta. "Soc de Mali, vaig marxar pel conflicte armat al meu país; han mort diversos membres de la meua família. A mi, el que em fa por, és la guerra".

El futur

El Xavi treballa en una altra parada del mercat, a prop de l'Esther. Té 54 anys i viu a Alella. Quan ens acostem, ens ensenya una gran fotografia en blanc i negre que hi ha darrere seu, en la qual apareix un home jove, amb un carretó enmig d'un camp. "Mireu, l'avi. Som la tercera generació que ens dediquem a això". També ens parla dels seus fills. "A tots ens fa por la mort i la malaltia, però més enllà d'això, quan penso en ells dic: quin món els deixaré? Com s'ho faran per poder pagar el lloguer?"

Què podem fer davant la por? "Forma part de nosaltres. Em fa angúnia imaginar que no la tinguéssim –diu Ramoneda–. Seria el pitjor dels

autoritarismes. Què voldria dir? Que seríem tots exactament iguals?" "El que és important –afirma Anna Romeu– és aprendre a conèixer-la per avaluar-la i saber quan ens hem d'alarmar realment. Saber quan s'actua per motius reals i quan no. I això és un entrenament".

Bernat Castany, autor d'*Una filosofia del miedo*, recupera una frase de l'escriptor Max Aub: "M'encanta. Diu que el contrari de la por no és el coratge, sinó la solidaritat". Què vol dir amb això?, li pregunto. "No penso en la solidaritat en el sentit de la caritat i les ONG, sinó de teixit social. Quan estem en contacte, tenim un diàleg real, tenim més informació sobre el món i ens exposem a la diferència. I això és essencial, perquè estem perdent capacitat d'exposar-nos al que és diferent. Per això ho repeteixo sempre: l'antídote contra la por és la solidaritat". ■